

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS KANCELIARIJA
VIEŠOJO VALDYMO GRUPĖ

PAŽYMA

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS CIVILINIO KODEKSO 1.65, 1.117, 3.51, 3.52, 3.53, 3.61, 3.66, 3.67, 3.73, 3.77, 3.79, 3.85, 3.103, 3.140, 3.144, 3.188, 5.7, 6.492 IR 6.493 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR KODEKSO PAPILDYMO 3.54-1, 3.76-1 STRAIPSNIAIS ĮSTATYMO, LIETUVOS RESPUBLIKOS CIVILINĖS BŪKLĖS AKTŲ REGISTRAVIMO ĮSTATYMO NR. XII-2111 13 IR 22 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO, LIETUVOS RESPUBLIKOS NOTARIATO ĮSTATYMO NR. I-2882 6, 28 IR 46 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO, LIETUVOS RESPUBLIKOS CIVILINĮ PROCESĄ REGLAMENTUOJANČIŲ EUROPOS SĄJUNGOS IR TARPTAUTINĖS TEISĖS AKTŲ ĮGYVENDINIMO ĮSTATYMO NR. X-1809 8, 31-5 IR 31-9 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO, LIETUVOS RESPUBLIKOS CIVILINIO PROCESO KODEKSO 27, 35, 80, 82, 86, 115, 162-2, 284, 350, 515, 577, 582 IR 608 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO, LIETUVOS RESPUBLIKOS ADMINISTRACINIŲ BYLŲ TEISENOS ĮSTATYMO NR. VIII-1029 35, 38 IR 105 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTŲ (toliau – Projektai)
(TAP NR.: TAP-22-97, TAP-22-96, TAP-22-95, TAP-22-94, TAP-22-93, TAP-22-92, TAP-22-91; TAIS NR.: 21-32037(2), 21-32036(2), 21-32043(2), 21-32038(2), 21-32047(2), 21-32035(2), 21-32052(2))

Nr. NV-326
Vilnius

Projektų rengėja – Teisingumo ministerija.

Projektų tikslas:

1. dalį apylinkių teismų funkcijų, nesusijusių su teisinio ginčo sprendimu, perduoti notarams, kartu užtikrinant tinkamą šių funkcijų vykdymą;
2. spręsti apylinkių ir apygardų teismų krūvio pasiskirstymo problemą;
3. spartinti civilinį procesą, atsisakant kai kuriais atvejais nebūtinio žodinio bylų nagrinėjimo, keičiant jį rašytiniu procesu;
4. spręsti Teisėjų tarybos identifikuotas praktines problemas.

Projektų esmė. Įstatymų projektais siūloma:

1. **santuokos nutraukimo abiejų sutuoktinių bendru sutikimu, kai sutuoktiniai neturi nepilnamečių vaikų, funkciją perduoti notarams.** Nacionalinės teismų administracijos (toliau – NTA) duomenimis, 2020 m. teismai išnagrinėjo 8 987 bylas dėl santuokos nutraukimo, iš jų 7 488 bylas dėl santuokos nutraukimo abiejų sutuoktinių bendru sutikimu (**4,95 proc. visų** teismų per 2020 m. išnagrinėtų civilinių bylų). Bylos, kai dėl santuokos nutraukimo tarp sutuoktinių **nekyla ginčų, sudaro maždaug 83 proc. (2020m.) visų skyrybų bylų.** Įvertinus Lietuvos statistikos departamento turimus duomenis apie išsituokusių porų, turinčių 0–17 metų amžiaus bendrų vaikų, skaičių (2020 m. – 4 219), manytina, kad maždaug pusė visų teismuose 2020 m. išnagrinėtų bylų dėl santuokos nutraukimo apėmė atvejus, kai sutuoktiniai neturi nepilnamečių vaikų. Pažymėtina, kad dalyje ES valstybių narių jau šiuo metu yra įtvirtinta galimybė nutraukti santuoką ne teismo tvarka (pavyzdžiui, Latvijoje, Estijoje, Slovėnijoje, Graikijoje, Ispanijoje, Portugalijoje, Italijoje, Prancūzijoje, Rumunijoje).
2. **gyvenimo skyrium patvirtinimo abiejų sutuoktinių bendru prašymu, kai sutuoktiniai neturi nepilnamečių vaikų, funkciją perduoti notarams,** kadangi šiose bylose teismo vaidmuo iš esmės pasyvus ir apima sutuoktinių savo nuožiūra sudaryto susitarimo dėl gyvenimo skyrium pasekmių tvirtinimą. NTA duomenimis, per 2020 m. teismai išnagrinėjo 36 bylas, *dėl gyvenimo skyrium patvirtinimo abiejų sutuoktinių bendru prašymu.*
3. **atsisakyti teismo leidimų nekilnojamojo daikto, kuris yra šeimos turtas, sandoriams sudaryti, jeigu sutuoktiniai (pareiškėjai) turi nepilnamečių vaikų.** Tuo pačiu siūloma nustatyti sutuoktinių pareigą užtikrinti, kad dėl nekilnojamojo daikto, kuris yra šeimos turtas, sandorio

nepilnametis vaikas nebus paliktas be gyvenamojo būsto ir nebus pažeista jo teisė į gyvenimo sąlygas, būtinas fiziniam, protiniam, dvasiniam ir doroviniam vystymuisi (toliau – tinkamos gyvenimo sąlygos).

Siekiant užtikrinti nepilnamečių vaikų interesų apsaugą, Notariato įstatyme siūloma nustatyti aktyvesnį notarų vaidmenį tvirtinant sandorius dėl nekilnojamojo daikto, kuris yra šeimos turtas, kai šeimoje yra nepilnamečių vaikų: prieš tvirtinant tokį sandorį, sutuoktiniai notarui turės pateikti informaciją ir ją pagrindžiančius dokumentus (dokumentus, patvirtinančius šeimos turtinę padėtį (pajamas, santaupas, kitą turtą, prievoles), duomenis apie perleidžiamą šeimos turtą, būsimo sandorio įvykdymo galimybes bei vaiko teisių apsaugos galimybes sandorio neįvykdymo atveju ir kitus reikalingus dokumentus), kad dėl tokio sandorio nepilnametis vaikas nebus paliktas be gyvenamojo būsto ir nebus pažeista jo teisė į tinkamas gyvenimo sąlygas. Notaras taip pat turės patikrinti duomenis Socialinės paramos šeimai informacinėje sistemoje (SPŠ IS) ir surinkęs visą informaciją, pateikti galutinį įvertinimą.

NTA duomenimis, **2020 m. buvo išnagrinėta 12 817 bylų dėl teismo leidimų nekilnojamojo daikto, kuris yra šeimos turtas, sandoriams sudaryti, jeigu sutuoktiniai (pareiškėjai) turi nepilnamečių vaikų. Tai sudaro net 8,5 proc. 2020 m. teismų išnagrinėtų civilinių bylų skaičiaus.**

4. **atsisakyti teismo leidimo išdavimo sandoriams, susijusiems su nepilnamečio vaiko turtu.** Išankstinio teismo leidimo būtų nereikalaujama tik tais atvejais, kai sandoris sudaromas notarine forma. Teikiamuose Notariato įstatymo pakeitimuose įtvirtinama tėvų pareiga pateikti notarui informaciją ir ją pagrindžiančius įrodymus, kad dėl sudaromo sandorio nebus pakenkta nepilnamečio vaiko interesams. Notaras atitinkamai turėtų teisę reikalauti pateikti atitinkamus įrodymus.

NTA duomenimis, 2020 m. buvo išnagrinėta 1 111 bylų dėl kitų teismo leidimų, tarp jų ir bylų dėl leidimo išdavimo sandoriams, susijusiems su nepilnamečio vaiko turtu.

5. **atsisakyti teismo leidimo išdavimo dėl vedybų sutarčių keitimo.** Per 2020 m. teismai išnagrinėjo vos 15 bylų dėl vedybų sutarčių nutraukimo ar keitimo.

6. **pakeitimai dėl tėvystės pripažinimo.** Siūloma nustatyti, kad jeigu vaikas gimė išsituokusiai motinai po santuokos pabaigos nepraėjus trims šimtams dienų, vaiko motina, jos buvęs sutuoktinis ir vyras, pripažįstantis save gimusio vaiko tėvu, turi teisę paduoti notarui bendrą pareiškimą, kuriame nurodo vaiko tėvu įrašyti vyrą, pripažįstantį save vaiko tėvu. Kadangi tėvystės pripažinimo instituto taikymas galimas tik nesant vaiko tėvų ir kitų suinteresuotų asmenų ginčo dėl tėvystės fakto, manytina, kad šios kategorijos bylose teismo dalyvavimas netikslingas.

Taip pat siūloma nustatyti, kad, jei vaiko motina yra mirusi, neveiksni šioje srityje ar dėl kitų priežasčių negali paduoti pareiškimo pripažinti tėvystę su vaiko tėvu, tačiau vaiko tėvas pateikia tyrimų, įrodančių biologinius tėvystės ryšius, išvadą, *notaro* patvirtintas pareiškimas dėl tėvystės pripažinimo yra pagrindas tėvystei registruoti

Teismas pripažįstant tėvystę turėtų dalyvauti tik tokiais atvejais, kurie reikalauja papildomų aplinkybių ištyrimo, siekiant apsaugoti pažeidžiamų visuomenės narių teises ir teisėtus interesus (nepilnamečių, ribotai veiksnų asmenų ir pan.), pavyzdžiui, tais atvejais, kai reikalaujamas tam tikrų įstatyme nurodytų asmenų sutikimas tėvystei pripažinti, tačiau pastarieji tokio sutikimo neduoda.

7. **nuo 40 000 eurų iki 100 000 eurų padidinti ieškinio sumos, nuo kurios civilinės bylos pirmąja instancija priskiriamos apygardų teismams, ribą (CPK pakeitimu).** Toks siūlomas pakeitimas leistų efektyviau paskirstyti apylinkių ir apygardų teismams tenkantį darbo krūvį, sukurtų prielaidas greitesniam sudėtingesnių bylų nagrinėjimui apygardų teismuose. Apygardų teismuose 2020 m. ginčo teisena išnagrinėtos 646 civilinės bylos, kuriose ieškinio suma buvo nuo 40 000 iki 100 000 eurų; apygardų teismai 2020 m. pirmąja instancija išnagrinėjo 5 103 civilines bylas). Pritarus siūlomoms CPK straipsnio pakeitimams, **bendras apygardų teismų pirmąja instancija nagrinėjamų civilinių bylų skaičius sumažėtų apie 13 proc.** Kita vertus, apylinkių teismams, kurie per 2020 m. pirmąja instancija išnagrinėjo 146 078 civilines bylas, toks siūlomas

pakeitimais nelemtų žymesnio šios teismų grandies darbo krūvio padidėjimo (bendras krūvis nagrinėjant civilines bylas padidėtų vos 0,44 proc.).

8. nustatyti, kad praleisto termino vykdomajam dokumentui pateikti vykdyti atnaujinimo klausimą spręstų ne teismas, o antstolis, tokiu būdu mažinant teismų darbo krūvį ir sutelkiant visus pagrindinius įgaliojimus vykdymo procese antstoliui.

NTA duomenimis, per 2020 m. buvo išnagrinėtos 1 025 bylos dėl praleisto įstatymų nustatyto termino atnaujinimo, vienos iš dažniausiai pasitaikančių tokių bylų yra dėl prašymų atnaujinti praleistą terminą vykdomajam dokumentui pateikti vykdyti. Teismų praktikoje išaiškinta, kokios aplinkybės ir kokiomis sąlygomis laikomos svarbia priežastimi. Manytina, kad šių aplinkybių egzistavimą galėtų įvertinti antstolis. Antstolio sprendimas dėl termino atnaujinimo būtų įforminamas patvarkymu, kuris, siekiant užtikrinti proceso objektyvumą ir nešališkumą, galėtų būti skundžiamas teismui

9. Siūlomi kiti **CPK pakeitimai, pagreitinsiantys civilinį procesą** (atsisakoma galimybės aukštesnės pakopos teismui, konstatavusiam, kad byla pažeidžiant teisingumo taisyklės jam perduota neteisėtai, ją perduoti nagrinėti pagal teisingumą; nustatant prioritetą bylos nagrinėjimui nuo to procesinio veiksmo, kurį atlikus bylos nagrinėjimas buvo atidėtas, ir tam nereikalaujant išankstinio byloje dalyvaujančių asmenų pritarimo; sprendimo įvykdymo atidėjimo, išdėstymo ar sprendimo vykdymo tvarkos pakeitimo klausimus siūloma spręsti rašytinio proceso tvarka, pareiškimų dėl civilinės būklės akto įregistravimo, akto įrašo atkūrimo, papildymo, pakeitimo, ištaisymo ar anuliavimo, pareiškimų dėl praleisto įstatymų nustatyto termino atnaujinimo teisinę reikšmę turintiems veiksams atlikti keisti nauja bendra taisykle, pagal kurią šie pareiškimai būtų nagrinėjami rašytinio proceso tvarka ir kt.).

Derinimas. Projektai buvo skelbiami Seimo kanceliarijos Teisės aktų informacinėje sistemoje (TAIS).

Į Finansų ministerijos, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos ir Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos pateiktas pastabas ir pasiūlymus atsižvelgta.

Įstatymų projektai taip pat patikslinti pagal dalį kitų suinteresuotų institucijų pateiktų pastabų ir pasiūlymų. Su Aplinkos ministerija, Kultūros ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija darbo tvarka suderinta, kad šios institucijos iš esmės pritaria Teisingumo ministerijos pateiktiems neatsižvelgimo į likusias jų pastabas argumentams ir toliau šių pastabų nebeteikia.

Teisėjų taryba, Nacionalinė teismų administracija ir Lietuvos antstolių rūmai informavo, kad dėl Įstatymų projektų pastabų neturi.

Lietuvos advokatūra ir Lietuvos notarų rūmai pateikė pastabų (dėl dvigubos santuokos nutraukimo procedūros, dėl santuokos nutraukimo patiriamų asmenų išlaidų; notaro aktyvaus dalyvavimo skyrybų ar gyvenimo skyriumi nustatymo procese, notarinių veiksmų slaptumo, notaro atsakomybės, dėl asmenų teisės pasirinkti nekilnojamojo turto ar kitą sandorį tvirtinantį notarą ribojimo ir kt.) , kurių nepavyko suderinti darbo tvarka. Teikiama Įstatymų projektų derinimo pažyma.

Įstatymų projektais teikiami pagrindiniai siūlymai apsvaistyti **Civilinio proceso kodekso priežiūros komitete ir Civilinio kodekso priežiūros komitete**. Rengiant Įstatymų projektus, įvertintos komitetų narių įžvalgos ir pasiūlymai.

Atitiktis Vyriausybės programos nuostatoms.

Įstatymų projektais prisidedama prie Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos 195.2 punkte numatyto siekio – **tęsti teisinio reguliavimo peržiūrą, atsisakant teismams nebūdingų funkcijų, efektyvinant teisminį procesą** ir tokiu būdu sumažinant teismams tenkančių bylų krūvius ir padidinant teismų darbo kokybę, efektyvumą, greitį – įvykdymo.

Projektai įgyvendinamas Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano 8.3.4 p. numatytas veiksmas „Priimti Vyriausybės sprendimą dėl teisminių procesų efektyvinimo, peržiūrint teismų funkcijas, nesusijusias su ginčų sprendimu, įvertinant ikiteisminio ginčų nagrinėjimo nepriklausomose kolegialiose institucijose plėtros

galimybes, teisines ir praktines šių funkcijų perdavimo kitiems valstybės įgaliotiems subjektams galimybes“.

Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės 2020 m. birželio 22 d. valstybinio audito ataskaitoje Nr. VAE-5 „Teismų sistema“ yra pateikusi rekomendaciją *atsisakyti teismams nebūdingų funkcijų* ir sudaryti sąlygas teisėjų specializacijai, numatyti ilgalaikes teismų sistemos tobulinimo prioritetines kryptis, tikslus, uždavinius ir laukiamą rezultatą.

Lėšų poreikis. Įstatymų projektų nuostatų įgyvendinimas papildomų valstybės biudžeto lėšų nepareikalaus.

Už sutarties dėl santuokos nutraukimo pasekmių, taip pat sutarties dėl gyvenimo skyrium ir jų pakeitimų patvirtinimą bus imamas notarinis atlyginimas, kurį tvirtins teisingumo ministras (šiuo metu sutuoktiniams už santuokos nutraukimą sutartimi dėl santuokos nutraukimo pasekmių žyminis mokestis nėra mokamas, o tai reiškia, kad siūlomu pakeitimu būtų didinamos asmenų patiriamos išlaidos). Vadovaujantis Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo 15 straipsnio 7 dalimi, prašymų dėl santuokos nutraukimo abiejų sutuoktinių bendru sutikimu ir sutarčių dėl santuokos nutraukimo teisinių pasekmių parengimui asmenys turi teisę pasinaudoti pirmine valstybės garantuojama teisine pagalba.

Dalykinio vertinimo išvada. Siūlome įvertinti Vyriausybės kanceliarijos Teisės grupės pastabas ir projektą svarstyti Tarpinstituciniame pasitarime.

Viešojo valdymo grupės vadovė

Jurgita Žilinskienė